БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 МАЙ 10 ВТОРНИК № 94 (3288)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Москваның М. В. Ломоносов аттыг Ленин орденниг болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг күрүне университединге (1 арын).

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле Норвегияның Премьер Министри дээрги Эйнар Герхарсениң телеграммалар солушканы (1 арын).

Совет Эвилелиниң Камгалал Министриниң дужаалы (1 арын).

Тарылганы кыска хуусаада, белек шынарлыг чорудар (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **З. Сагаачи.** — Бүлүүлгеге партия организациязының ролүн бедидер. **Д. Сюрюн-оол.** — Малчыннар ортузунга политиктиг ажылды бедик деңнелче (2 арын).

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар дээш (2 арын).

Ш. Сат.— Канчаар бижизе чогуурга (3 арын).

КОНСУЛЬТАЦИЯ: **В. Балюра.**— Кукурузаның хайнак үрезиннери (3—4 арынар).

Совет чазактың төлээлериниң Берлинде барганы (4 арын).

Уруглар камгалалынга иелериниң Бүгүделегей конгрезинге белеткел (4 арын).

Колхозтарның культура-амыдырал тудугларынче кичээнгей салыр

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн-бүрү көргүзүп турар материал-техниктиг дузаламчызының ачызында Тываның ажылчы чоннары экономиканың болгаш национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культураның хөгжүлдезинде улуг чедишкиннерни чедип алганнар.

Эки-туранның принцивинге үндезилээш, ам үеде арат ажыл-агыйларның 95 хуузу колхозтарга каттышкан. Колхозчу өрегелериниң 50 ажыг хуузу сууржуң чурттал-гаже шилчээн.

Колхозчу суурларда чангыс-аай хевирлиг чурттал бажыңнары, бүлүүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудуглары калбарган. Сууржуң чурттал-гаже шилчип киришкин колхозчуларның материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культурлуг деңнелин бедидеринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Мурнакчы техникага болгаш эртемниг чедишкиннеринге үндезилетинген коллективтиг ажыл-агый көдээ ажыл-агыйның күш-ажылының бүдүүрүкчүлүүн болгаш колхозчуларның орулгаларын бедиткен. Колхозчу суурларның хөй кезии радио, телефон, электростанциялары, клубтар, номчулга бажыңнары, библиотекалар, турум кинолар болгаш культура-амыдырал хөгжүлдезинге эргежок чугула хереглетинер оон-даа өске түүлдер-биле хандыртынган.

Тудуг ажылын чедишкинниг шиитпирлеп турар мурнакчы колхозтарның саны өскен. Эрткен чылын өвүр районнуң колхозтары чурттал-га бажыңнарын тударының күрүне планын 105,5 хуу, мал кажааларының—113,8 хуу, бүдүүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудугларын 100 хуу күүседип, колхозтар тудугларының талазы-биле районнар аразының социалистиг чарыжының бирги черин эзелеп, өбкүүскомнуң болгаш СЭКП өбкомунуң шилчиир Кызыл түгүн чаалап алганнар. Областың колхозтарының тудуг талазы-биле социалистиг чарыжының бирги черин база ол районнуң «Коммунизмче орук» колхозу эзлээн.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу тудугнуң күрүне планын чыл бүрү-ле ажыр күүседип, куженишкиниг ажылдаанының түнелинде колхозчуларны сууржуң чурттал-гаже шилчидер—ажыл-агый, политика талазы-биле ужур-уткалыг база бир чугула сорулганы шиитпирлеп дооскан. Ында колхозчу өрегелер чаагайжыды кылдынган чурттал-га бажыңнары-биле бүрүн хандыртынып, сууржуң чурттал-гаже шилчип киргеннер.

Тудуг сууржулганың талазы-биле эки ажыллап турар колхозтарны оон-даа хөйүү адап болур. Ынчаныжок областың колхозтарында тудуг, ооң иштинде эң ылаңгыя культура-амыдыралдың тудугларының бо үеде темпизи ажылчы чоннарның өзүп турар культурлуг негелделерин хандырбайн турар.

Эрткен чылын тудугнуң күрүне планына гөрүүнген 34 уруглар яслилериниң үүгле 5-зи, а 30 чунар бажыңнарының 7-зи кылдынган.

Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Таңды, Бии-Хем, Тожу болгаш Кызыл районнарның колхозтары чыл дургузунда чангыс-даа яслини ажыглалга киирбээннер. Яслилер чок болуп турарының чылдагааны-биле колхозчу хереөженнериң элээн хөй кезии ниитинии күш-ажылынга доктаамал киржир аргаларны албайн турарын үстүнде айыткан районнарның партия, совет, хөй-ниити организацияларының удуртукчулары эки билирлер. Ынды болза-даа ажылчы чоннарның культурлуг амыдыралының хөгжүлдези-биле холбашкан колхозтар тудуунуң ажылын багай удуртуп, ону ала-чаагаарның агыышкынында тургузуп турар.

Бо дугайында чамдык чижектерни көрүп болур. 1955 чылда областың колхозтарынга культура-амыдыралдың 90 тудуглары—яслилер, садтар, чунар бажыңнар, клубтар тудуун кылыры көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң перспективтиг планында көрдүнген.

Апрельдиң 15-те байдалдан ап көөрге, культура-амыдыралдың 90 тудуглардан үүгле 6 тудуг доозулган. Чаа-Хөл, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем, Тожу районнарының колхозтары культура-амыдырал тудугларынче массалыы-биле эгелеп кирбээн болгаш эрткен чылгы четпестерин ам-даа катаптавышаан турар.

Кажан хову ажылдарынга изиг түлүк үе чок турар душта кыжын тудуг материалдарының сөөртүлгезинге МТС-ниң машина-техниказын, бүдүүрүлгелериниң, албан организацияларының шеф дузаламчызын болгаш колхозтарның боттарының иштики курлавырларын чөп ажыглап шыдаваан. Мооң түнелинде бо чылын тудугга хереглээр 150 муң кубометр ыяштың үүгле 50 муң кубометрин тудуг шөлүнде сөөртүп чедирген.

Чурт иштиниң тудуг материалдары — даш, чугай, туйбу, саман эң-не хожудап турар. Кызыл районнуң колхозтары апрельден эгелеп тудуг ыяжының сөөртүлгезин ара соксаткан.

Тудуг ажылында хожудаашкынның база бир кол чылдагааны болза, облкүүскомнуң чанында колхозтар тудуунуң талазы-биле эргелел, ооң районнарында чамдык инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының ажылын СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр эде тургуспааны-биле тайылбырлатынар. Олар ажылдың канцеляр-бюрократизиг аргазындан ам-даа адырылбааннар.

Ында удуртулга кеңдуунда-ла телефонга хөй чугаалажыр, сан-медээ чыыр, дужаалдар бижиири-биле кызыгаарлатынып турар. Эргелелдиң инженерлери көдээ үнүп, колхозтарга тудуг талазы-биле дуза көргүзүрин сөөлгү үеде шуут соксатканнар. Эң ылаңгыя улуг инженер эш Бугаев эрткен чылдан бээр бөгүнге чедир чаңгыс-даа катап көдээ үнмээн, ажылдаар сонуургалы чок, бодунуң хүлээлгелиг ажылын кылбайн үүгле шалың алырынга өйлешкен.

Колхозтарның тудуг бригадалары организастыг болгаш техниктиг дузаламчы албайн турар. Тудуг бригадалары бүдүүрүлгениң болгаш культура-амыдырал тудугларының чаңгыс-аай хевирлиг проектилери-биле четче хандыртынмаан.

Мынчангаш проект барымдаалавайн тудуглар кылыр таварылгалар хөй удаа болуп турар. Тудуг бригадаларының бригадирлериниң техниктиг билини бедидериниң кыска хуусалыг курстарын, семинарларын болгаш мурнакчы тудугжуларның дуржулгаларын солчур дугайында чөвүлел хуралдар эрттирбейн турар.

Сорулга үүл дээрге, облкүүскомнуң чанында колхозтар тудуунуң талазы-биле эргелел, СЭКП райкомнары болгаш райкүүскомнар колхозтарда культура-амыдырал тудугларынга удуртулганы эжиндери болур. Бирги эзлчегде СЭКП ТК-ның январь Пленумунга эш Н. С. Хрущевтуң айытканын өзүгаар колхоз бүрүзүнге тудугнуң доктаамал бригадаларын организастап тургузар болгаш оларның составынга чыл дургузунда ажылдаар кылдыр четчир санныг ажылчын күжүн, дуржулгалыг быжаңчыларны болгаш транспортту быжыглаарын хандырары болур.

Бригаданың кежигүннерин болгаш транспортун тудугга хамаарышпас аап-саан ажылларга чартыктырын ажылдай бээр, херек кырында тудуг планының күүседелинге шаптыктыг шын эвес чорудар-биле шиитпирлиг демисежир херек. Тудуг планын, ооң иштинде культура-амыдырал тудугларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш-районнар, колхозтар, бригадалар, тус-тус тудугжуларның аразынга социалистиг чарышты калбартып, күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедидер ужурлуг. Мурнакчы бригадаларның болгаш тудугжуларның дуржулгаларын районнар, область солуннарын дамчыштыр нептередир херек.

Кайда-ла партийжи-политиктиг болгаш партийжи организастыг ажылдар ажыл-агыйжы чедишкиннерни өстүрериниң практиктиг айтыыглары-биле тудуп харызаалыг тургустунган болдур,—ынча байдал эжиндип турарын практика көргүзүп турар. Аңаа үндезилээш, СЭКП райкомнары болгаш колхозтарда партия эге организациялары эзимнерде ыяш белге-келинде, тудуг шөлдеринде, тудуг материалдары бедеткээр бүдүүрүлгелерде ажылдап турар хөй санныг колхозчу тудугжуларның ортузунга партийжи-политиктиг ажылды күштелдирип, оларның күш-ажылын чөп организастаар ужурлуг.

Тудуг материалдарының сөөртүлгезин бичии-даа үзүктелдирип болбас херек. Колхозтарда бар автомашиналарны ажыглаары-биле калы дириг тыртар күштү бүрүн ажыглаарынче кичээнгейни салыры чугула. Тудуг материалдары сөөртүрүнге МТС-ниң машина-техниказын болгаш бүдүүрүлгелериниң, албан организацияларның шеф дузаламчыларын чөп ажыглаар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлеринге сорук киргген колхозчу тудугжулар ажылчы чоннарның доктаамал өзүп турар культурлуг негелделеринге дүүштүр культура-амыдырал тудугдары — яслилер, садтар, чунар бажыңнар, клубтар тударының күрүне планын долдур болгаш ажыр күүседип шыдаарлар дээринге чигининг турбас.

Радио хүнүн демдеглээни

Бо чылдың май 7-де Кызылга, харылзаа клубунга радио хүнүнге алдар болдурган хурал болган. Аңаа областың харылзаа эргелелиниң болгаш областың культура эргелелиниң радиоинформация калдизиниң ажылдакчылары, хоорайның партия, совет, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, бүдүүрүлгелериниң мурнакчылары олурушканнар.

Радио хүнүнүң дугайында илеткелди харылзааның область эргелелиниң кол инженери эш Тимофеев кылган.

Москваның М. В. Ломоносов аттыг Ленин орденниг болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг күрүне университединге

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Москваның М. В. Ломоносов аттыг Ленин орденниг болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг күрүне университединиң профессорларының, башкыларының, студентилериниң болгаш ажылдакчыларының коллективинге университеттиң үндезилетингениниң 200 чыл болганы-биле холбаштыр байыр чедирип тур.

Бодунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда Москва университеди эртемниг болгаш педагогиктиг кадрлар белеткээринге, ада-чурт болгаш делегей эртемин хөгжүдеринге чугула рольду ойнаан. Совет эрге-чагырганың чылдарында университет талантылыг түскай эртемниглерниң болгаш эртемденнериниң чаа салгакчыларын өстүрген, совет чурттуң улус ажыл-агыйының, эртеминиң болгаш культуразының бүгү адырларында үре-түнелдиг ажылдап турар.

Амгы байдалдарда Москваның Күрүне университеди болгаш чурттуң бүгү дээди өөредилге черлери марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының өзүзунга кижизитирген, амгы үениң эртем билиглерин болгаш калбак хөй-ниити билини шингээдип алган, бистиң чурттувуска улам ыңайгы техниктиг болгаш культурлуг депшилгениң сорулгаларын шиитпирлеп, улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге совет эртемниң ролүн чайгылыш чок бедидип, Совет социалистиг күрүненің күчү-шыдалын быжыглаар дээш могаг чок демисежип шыдаар коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчуларын белеткээр хүлээлгелиг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ол чаагай сорулгаларны шиитпирлээринге Москваның күрүне университединиң коллективи чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күзеп тур.

СЭКП Төп Комитеди. **ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели.**

ТЕЛЕГРАММА

Норвегияның Премьер-Министри дээрги Эйнар Герхардсенге

ОСЛО

Гитлержи Германияның эжелиниңден Норвегияның хосталганының 10 чыл оюнуң хүнүнде Совет Эвилелиниң чазаандан болгаш мээн хуумдан Силериниң хуунарга Норвегияның чазаанга болгаш норвег улуска амыр-мендини болгаш эң эки күзелди хүлээп алырын дээрги Премьер-министр Силерден диледим.

Н. БУЛГАНИН

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Булганинге

МОСКВА

Норвегияның немец эжелелден хосталганының он чыл оюн холбаштыр меня өөртүп чорутканыңар амыр-мендиниң болгаш чаагай күзелдің телеграммазы дээш өөрүп четирдим, Силериниң мыңдазылар.

Чурттуң соңгу талакы районнарын хосталарынга Совет Армияның киргени салыышкынның дугайын база боо-чепсек талазы-биле улуг орус нация-биле акыдүүмалышкы чорудуп дугайын норвег улус сагыш-сеткилдің ханызындан өөрүп-четирип сактып турар.

Эйна ГЕРХАРДСЕН.

Норвегияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Совет чазактың төлээлериниң Берлинче чорутканы

Гитлержи дерзин дарладан Германияның хосталганының он чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы, СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү М. Г. Первухинге баштаткан Совет чазактың төлээлери май 6-да Москвадан Берлинче чорутканнар. Төлээлериниң составында — ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов олар бар.

(СЭТА).

Совет чазактың төлээлериниң Прагаже чорутканы

Гитлержи эжелелден Чехословак Республиканың хосталганының он чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү Л. М. Кагановичиге баштаткан Совет чазактың төлээлери май 7-де Москвадан Прагаже чорутканнар. Төлээлериниң составында — Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Д. С. Коротченко, Совет Эвилелиниң Маршалы К. С. Москаленко, Моссоветтиң даргазы М. А. Яснов, Ленинград область Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы Е. Г. Хахалина олар бар.

(СЭТА).

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң ДУЖААЛЫ

1955 чылдың май 9. *№ 81* *Москва хоорай*

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

10 чыл мурнуңда Совет күрүненің Чепсектиг Күштери антигитлержи эвилелчи—Францияның, Англияның болгаш АКШ-тың шериглери-биле дайынчы дедаттыжылгага фашист эжелекчилерни чылча шапкан болгаш бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чедип алган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң бодунуң, бүгү составынга болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының бүгү киржикчилериниге бүгү улустуң байырлалы—Тиилелге хүнү-биле байыр чедирип, Чепсектиг Күштериниң дайынчыларынга дайынчы техниканы болгаш чепсегленишкиннерни шиңгээдип алырынга, дайынчы мергежилди болгаш үргүлчү дайынчы белөн чорукту бедидериниге улам улуг чедишкиннерлиг болурун күзедим.

Фашизмни тиилелгелиг чылча шапканының хүнүнден бээр он чыл ойну демдеглээри-биле **дужаарым болза:**

Бөгүн, май 9-та, бистиң Төрөөн чуртувустуң найыслалы—Москвага, эвилелдешкен республикаларның найыслалдарынга болгаш маадыр-хоорайлар: Ленинградка, Сталинградка, Севастопольга болгаш Одессага—артиллерияның чээрби удаа даштаашкыннары-биле салют кылыр.

Бистиң совет Төрөөн чуртувус делгерезин!

Улуг совет улус болгаш ооң алдарлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң төрөөн Совет чазаавыс делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелериистиң хей-аът киирикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Бистиң Төрөөн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкуннарга өлген маадырларга мөңге алдар!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы Г. ЖУКОВ.

Москва университединиң ийи чүс чыл оюн таварыштыр ССРЭ-ниң Улуг театрынга болган хурал

Москваның күрүне университединиң ийи чүс чыл байырлалының хүнү май 7-де Москвага, ССРЭ-ниң Улуг театрынга чурттуң хөй-ниити болгаш эртем амыдыралының ол төөгүлүг болуушкунунга алдар болдурган байырлыг хурал болган.

Хуралдың эгезинде залга МКУ-нуң профессорлары, башкылары, студентилери, дээди өөредилге черлериниң, эртем албан черлериниң болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, сураглыг совет эртемденнер болгаш бүдүүрүлгениң чаартыкчылары, Совет Армияның офицерлери, культура ажылдакчылары, аныяктар, даштыкы аалчылар чыыльганнар.

Кежээкиниң 7 шак. Президиумга Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев, П. К. Пономаренко, СЭКП ТК-ның секретарылары П. Н. Поспелов болгаш М. А. Суслов олар кеступ келирге диниттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Президиумда олуттарны ол ышкаш шылгарангай эртемденнер, университеттерниң ректорлары, студентилер болгаш аспирантылар, партия болгаш совет ажылдакчылары база эзлепкеннер.

Байырлыг хуралды ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министри В. П. Елютин кыска сес-биле ажыткан. Москва университединиң төөгүзүнүң дугайында илеткелди кылыры-биле МКУ-нуң ректору академик И. Г. Петровскийге ол сес берген.

Университеттиң ийи чүс чыл оюн болгаш ооң Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнатканын холбаштыр СЭКП-ниң МХК-ның секретары К. А. Фурцева, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. Н. Несмеянов, ВЦСПС-тиң даргазының оралакчызы Л. Н. Соловьев, ВЛКСМ ТК-ның секретары А. Н. Шелепин, студент Елена Бурлакова олар байыр чедиргеннер.

Хуралга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Москва университединиң ийи чүс чыл байырлын холбаштыр чоруткан байырлыг чагаазын номчаан. Москва университединиң коллективинден СЭКП Төп Комитединге болгаш Совет чазакка чорудар чагааны хүлээп алган.

Байырлыг хуралдың соонда улуг концерт болган.

(СЭТА).

Колхоз шөлүнде кукуруза

ВИЛЬНЮС. Дотнувта Латвияның күрүненің селекция станциязының эртем ажылдакчылары тус черниң хөрүн-климаттыг байдалынга таарыштырган кукурузаның чаа сортун өстүрүп турар. 1947 чылдан бээр селекция станциязының дуржулга черлеринге Бүгү-эвилелдиң үнүш ажылдыг институдунда алган 26 янзы-бүрү сорттарның шылгалдазын чоруткан. Оон ангыда, тус черниң тараачыннарының болгаш республиканың көдээ ажылгагыйының тускай эртемниглериниң өстүргени кукурузаның элээн каш хевирлерин база шылгаан.

Хайнактаашкынның түнелинде селекционерлер хайнак үрезиннерни алгачаар, оларның шынар-бүдүжү бот-боттарынга ышкаш укталган үнүштериниңден дыка ылгалдыг болган. Улам ыңайгы шилилге болгаш хайнактаашкын «Дотнувская—1» деп атты алган кукуруза сортун өстүрериниге чедирген.

«Дотнувская—1» сорт чаъс чайыктыг болгаш соок чайларда-даа быжыг шыдаар. Станцияга дуржулга шөлүнүң гектар бүрүзүнден 42 центнер кукуруза тараазын алган, ол болза, чазын тараан кылыстастан ийи катап хөй база өске-даа тараа культураларындан дыка хөй болуп турар.

(СЭТА).

ТАРЫЛГАНЫ КЫСКА ХУУСААДА, БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДАР

Тарылганың баштайгы хүннеринде

ТАРЛАГ. (Телефон-биле). Бии-Хем районда Ленин аттыг колхоз часкы хову ажылынче май 5-тен эгелеп кирипкен. Үүгле тараа культураларының планы безин колхозта 1250 гектар ажыг, ындыг болза-даа чер аңдарылгазын эрткен чылын колдуунда дооскан, часкы улур аңдарылга үүс четпес гектар бар.

Мооң-биле кады тарылгага колхозтуң белеткели багай эвес болганын база айтыр херек. Хову турлаглары таарымчалыг деритинген үрезин болгаш дериг чепсектерни шөлдерде чогуур өйүнде чедирген, ажылчын күжүн чөп хуваган турган. Туранның машина-трактор станциязындан колхозтуң хову турлагларында 8 тракторлар барган, шык базырышкынын чорутпушаан, тарылганы база эгелээн.

Ажылдың баштайгы бүдүн чартык хүннеринде 250 гектарда кызылтас тарытынган. Тараа культураларын 6 хүн доозар деп, социалистиг чарышта алдынган хүлээлге күүсетинген турар. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш демисел хову ажылында кол негелде кылдыр тургустунуп турар.

Аныяктарның трактор бригадазы

Балгазында «Революцияның чалбыжы» колхозтуң шөлдеринде часкы хову ажылы улам калбарып турар. Александр Шелеповка удуртурган аныяктарның трактор бригадазы белеткелин хынамчалыг чорутканы-биле ажылга бичии-даа саадаашкын болдурбайн турар.

Ажылдың баштайгы ийи хүннеринде бригада 237 гектарны илиртевишаан, ында кызылтасты чажып тараан. Бо аразында Сергей Будрявцевтиң «ДТ-54», Виктор Бармановтуң «НАТИ» маркалыг тракторлары соксаал чок хөделип турган, олардан Иван Чистобаевтиң «ДТ-54» маркалыг трактору база-ла хожудавайн, эзлчегде 36 гектар норманы 45—50 гектар чедир күүседип турган.

Бригаданың турлаанда бүгү байдалды таарымчалыг тургускан. Доктаамал үнүп турар дайынчы хуудустардан, көргүзүг самбыразындан аңгыда, ында быжыглатынган агитаторлар беседаларны, номчулгаларны организастап, культура массалыг хемчеглерни чорудуп турар. Часкы хову ажылы колхозтуң өске-даа шөлдеринде калбарып турар.

Колхозтуң хову турлаанда

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң часкы хову турлаанда культура-массалыг болгаш политиктиг суртаал ажылдары эки организастатынып тургустунган.

Хову турлаанда көжер библиотеканы организастаан болгаш колхозта турум кино хову турлаанга киноларны үргүлчү барып көргүзүп турар. База хову бригадаларының тус-тус звеноларының аразында шыдыраа, даалы оюннарын организастаан болгаш «Шын», «Тываның аныяктары» «Көдээ ажыл-агый» солуннарның чаа номерлерин үргүлчү чедирип турар.

Ол ышкаш звенолар аразынга көжүп чоруур радио техникти тургускан. Хостуг шактарда агитаторлар ховунуң ажылышчилериниге солун номчулгазын, беседаларны кылып турар болгаш агитхуудустарны доктаамал үндүрүп турар.

„Колхозчу“ солуннуң бюллетени

Каа-Хем районнуң «Колхозчу» солунунуң редакциязы часкы тарылга ажылында мурнакчыларның дуржулгазын нептередир сорулга-биле тускай бюллетень хуудустуң бир дугаарын үндүрген.

Ында тракторист Я. Лубошниковтуң агрегадының бир хүндеги ажылының дуржулгазын бижээн. Я. Лубошниковтуң агрегады чоокта чаа бир хүнде үш сеялка-биле 136 гектар кызылтасты чаштырып тараан, улуг чедишкинни чедип алган.

Ол чедишкинни эш Лубошниковтуң агрегады канчаар чедип алганының дуржулгазын тодаргай чугаалавышаан, мурнакчыларга деңнежириниче трактористерни болгаш сеялщиктерни кыйгырып турар.

Суггарылгаже кичээнгей салыр

АЛДАН-МААДЫР. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхоз бо чылын часкы тарылганы организастыг, бедик агротехниктиг негелделер өзүгаар чорудуп турар. Тараа культураларының 805 гектар планын май 4-те 821 гектар кылдыр чажып тараан. Амгы кичээнгейни мал чеми культураларны хөйү-биле тарыырынче, картофель болгаш ногаа олуртулгазынче угландырып турар.

Мооң-биле кады суггаттың үнүшке чугулазын колхозчу тараажылар медереддиг билбишаан, буга ашталгазынче болгаш суггарылгаже база улуг кичээнгейни салып турар. Алаштың адакы бугазының ашталгазы доозулган, ам ында суггарылга эгелээн, ында 400 гектар тараа бар. Алаштың ортаакы бугазында 8 кижи чүгде суггарылгада онаатырган ажылдап турар, ол ышкаш Алаштың үстүү бугазының ашталгазы база доостун турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Бүдүрүлгеге партия организациязының ролюн бедидер

Кызылдың ыяш заводунда партия организациязы (секретары эш Попов) бүдүрүлге планын чедишкиниг күүседир дээш коллективке партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылдарны эжижиткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның шынарын эжижидер база бот-үнеин чиигедир дээш бригадалар, цехтер болгаш түс-түс кижилер аразынга социалистиг чарышты калбартып, ооң түннелин үндүрүп турар. Коллектив бирги кварталда бүдүрүлгениң ниити продукциязын 129,9 хуу, бараанның продукциязын 136 хуу күүседкен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү март айда 36 хуу бедээн, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары дыка бедээн. Бүдүрүлгеде мурнакчыларның саны өскен. Оларның иштинде эштер Потылицын, Тамбил, Понамарев, Лифанов, Беленков олар бирги кварталда бүдүрүлге планын 166—177 хуу чедир күүседкеннер. Бүдүрүлгеде мурнакчыларны керегжек самбыразынга хаа солунга болгаш агитхуудустарга чырыдып турар.

Ынчалза-даа заводтуң партия организациязының иштики ажылында улуг четпестер бар. Парторганизация бодунуң ниити хуралдарынга колдуунда-ла үстүү организацияларның шиитпирлерин танылып турган. Ынчаарга заводтуң бүдүрүлге амыдыралының, партия организациязының бодунуң ажылының талазы-биле айтыгларны дыка ховар чугаалажып турар. Отчёттуг хуралдан бээр партия хуралын 8 удаа чыыдырган. Аңаа үүгле ийи айтыгларны парторганизация бодунуң инициативазы-биле чугаалашкан. Бүдүрүлгеде мурнакчылардан чаңгыс-даа кижини партияның хүрээлеңинге киирип албаан.

Коммунистерге берген партийжи даалгаларның күүселдезин контрольдавайн, ол дугайын хуралдарга-даа чугаалашпаан. Ол ышкаш шиитпирлериниң күүселдезиниң дугайында айтыгларны чугаалашпайн келген.

Бүдүрүлгеде коммунистерниң мурнакчы ролю бедиваан. Чамдык коммунистер (Ермолов, Асютин) үргүлчү арагалап, күш-ажылдың сагыыга-чурумун үреп турарлар. Партия организациязы коммунистерниң политиктиг өөредилгезин багай организастаан. Бо өөредилге чылында коммунистерден 3 кижи када-даа өөренмээн.

Партия организациязы коллективте профэвилел, комсомол болгаш еске-даа хөй-иниги организациялардың ажылын боттуг удуртулга-биле ханырбайн, олардан негедекеи кошкаткан. Ында профэвилел комитеди профэвилел кежигүннериниң ниити хуралдарын дыка үзүктелишкиниг чыыдырып келген. Мурнакчыларның дуржулгазын солуштурар ажылды четпес организастаан. Местком даргазы коммунист эш Тамбил социалистиг чарышче, күш-ажылдың сагыыга-чурумун быжыглаарынче ажылдакчыларны организастаарының орнунга, харын чамдыкта боду бешин арагалаар чорукче хандыр бээр турган. Заводтуң хана солуну доктаамал үнмейн, үүгле байырлал хүннеринде үнери-биле кызыгаарлатынып турар.

Заводта комсомол организациязының (секретары эш Воротникова) ажылы куду деңнелде тургустунган. Ол организация бодунун ажылын бүдүрүлге амыдыралы-биле эки холбаштырбайн турар. Комсомол организациязының секретары эш В. Воротникова комсомолчуларның канчаар амыдырап турарын безин эки билбес. Бо чылын мурнакчы аныктарның иштинден комсомолга чаңгыс-даа кижини киирип албаан, оларның политиктиг өөредилгезинче кандыг-даа хайгаарал салдынмаан.

ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитединиң талазындан ол заводта комсомол организациязының ажылын боттуг удуртулга-биле ханырбаан. Комсомол хооркомунуң секретарылары болгаш еске-даа ажылдакчылары ол заводка чаңгыс-даа катап барбаан, харын ол ол комсомол организациязының секретарынан үүгле телефон дамчыштыр отчёттар, сан-түннер негээри-биле өйлежип келгеннер.

Ол заводта партия организациязының практиктиг ажылында четпестерни узуткаар талазы-биле чогуур хемчеглерни алыры СЭКП-ниң хоорай комитединден негетинип турар.

З. САГААЧИ.

Малчыннар ортузунга политиктиг ажылды бедик деңнелче

Сүт-Хөл районнуң малчыннары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш ажылдап турарлар.

Киров аттыг колхозтуң дуржулгалыг хойжузу эш Байыскылаң төрээн хойларының хураганнарын чыл-бүрүде-ле менди камгалап ап келген. Бо чылын ооң кададында 270 хураганнаан хойлар бар, ам оларның 156-зы хураганнаан, оларны четче камгалап алган. Хойжу арткан төрүүр хойларының хураганнарын менди доруктуруп алырын болгаш хой бүрүзүнден-не 2 килограмм дүктү кыргып алырын хүлээнген. Ол-ла колхозтуң инек кадарчызы эш Чигжиттиң кададында 49 бызаалаар инектериниң 25-жи бызаалаан, оларны база менди доруктуруп ап турар. Эш Чигжит инектерни бызаларындан чарыш саар дугайында ажылдың инициатору болуп турар.

«Сталинчы орук» колхозтуң хой кадарчызы эш Бюрбү ол ажылында алды чыл чедип турар. Ол хойларның хураганнарын чыл бүрүде менди ап келген. Бо чылын ооң кададында турар 287 хойларының 162-зи хураганнаан, оларны база бүрүн камгалап алган. Хой бүрүзүнден 2 килограмм дүктү алыр хүлээлгелиг ажылдап турар.

Сталин аттыг колхозтуң саанчызы эш Ичин, Калинин аттыг колхозтуң саанчызы эш Седен-Лама олар эрткен чылын сүт саалдазын элээн бедиткеннер, а бо чылын олар саар инек бүрүзүнден-не 1000 литр сүттү алырын хүлээнгеннер.

Районнуң ажылчы чону, ылангыя колхозчу малчыннар партия болгаш чазактың көдээ ажыл-агайны шиитпирлиг хөгжүдери дээш салып турары сорулгаларны күүседири дээш эрестиг ажылдап, патриотчу чоруун көргүзүп турда, районнуң партия организациязы көдээ чон ортузунга политиктиг ажылды кошкатканы канчап-даа таарышпас. РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтеринге сонгулдаларга белеткелдиң болгаш ону эрттирериниң үезинде лекциялар номчутунуп, илеткелдер, беседалар чоруп, агитхуудустар үнгүлеп, агитаторлар эки ажылдап турган болза, сонгулдалар эрткен сөөлүнде агитас-массалыг ажыл көзүлдүр-ле суларай берген.

Мындыг чижекти көргүзүп болур. Жданов аттыг, Киров аттыг болгаш «Сталинчы орук» колхозтарның тускайлаан инек малын Шом-Шумнуң ындында Уру деп черде одарладып турар. Ында үш колхозтарның 40 ажыг малчыннары чурттап турарлар. Үстүнде айытган колхозтарда партия эге организацияларының секретарылары эштер Чүлдүм, Канчыыр-оол, Шокпаз олар ырак одарда малчыннарга барып четкеш, оларның ортузунга таныдылга ажылын чорудар хүлээлгелиг турганнар, ынчалза-жок малчыннар СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлери-биле танышпаан бооп турарлар. Ол ышкаш Сталин аттыг колхозта партия эге организациязының секретары эш Севен-Ойдупту Ишкиннер баштарында Хүүректигде чурттаан турар малчыннар танывас бооп турарлар.

Жданов аттыг колхозтуң Уруда инек фермазының эргелекчизи эш Даңдар-оол мынчаар хомудап чугаалап турар: «Уру дээрге, ең ырак одар, ол район төвүнден 150 ажыг километр черде турар. Ында дерттен ажыг малчыннар үш колхозтарның 800 ажыг инектерин ажаап турар бис. Биске райкомнуң-даа, райкүүскомнуң-даа төлээлери келбейн, бистиң ажылдан, чурттаан турарывысты сонуурган көрбээн. Үзүк черде турар болгаш төп черлериниң кандыг айтыышкын, шиитпир үндүрүп турарын билбес бис».

Үр эвесте СЭКП ТК-ның инструктору эш Ильичев, СЭКП обкомунуң секретары эш Ортун-оол, партия райкомунуң секретары эш Далай-оол олар Калинин аттыг колхозтуң хойжулары Дажы-Доржу, Сүгежик оларның аалдарынга баргаш, оларның ажылдап, чурттаан турары-биле танылып көргеш, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге холбашкан беседаны кылып бергеннер. «Партия болгаш чазак бистиң дугайывыста бо хире сагыш салып турда, аңаа харыы кылдыр эң кызымаккай ажылдаар бис»—деп малчыннар дажок өөрүп турганнар.

Малчыннар ортузунга политиктиг ажылды чедир үнелевес чорук үүгле партияның эге организацияларында эвес, харын партия райкомунуң бодунда-даа бар бооп турар. Партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи эш Шалдыг «телефониаар», «айтыышкыннар үндүргүлээр», «илеткелдер бижиир» дээн чергелиг үүлдерге сундукаш, чон ортузунга, ылаңгыя ырак одарларда турар малчыннар ортузунга дириг, чеңнигир таныдылга ажылы чорударын кол үүл кылдыр санавайн турар.

Партийжи-политиктиг ажылды күштелдиреринин ужур-дузалыын СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалында мынчаар айыткан: «Массалар шупту чүвени билгенде олар шупту чүвени кылыр болгаш бүгү чүвеже медерелдиг-биле баар дээр дугайында улуг Ленинниң айтыышкынын партийжи-политиктиг ажылга кезээде сактып чоруур херек». Бо үүл СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң удургукчуларынга дорт сагындырыг бооп турарын билзе чогуур.

Д. СЮРЮН-ООЛ,
(«Шынның» корреспондентизи).

Тудуг планын күүседир дээш

Барымын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артели бүгү колхозчуларны бүрүн сууржудар дээш улуг сорулганы салып турар.

Колхоз бо чылын 35 чуртталга бажыңнарын тудар планныг. Тудуг бригадазы ам чурттаганың 20 бажыңнарының ханазын тудуп дооскаш, ооргаларын салган болгаш кастыктарын тургускан. Тудугжулар чаа магазинниң ханазын тудуп дооспушаан, ооргазын салган, клубту кылып эгелээн, 100 баш инек кирер кажааның ханазын доозуп турар.

Бистиң тудугжуларывыс Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тудугжуларының эки дуржулгазын ажыглап турар. Тудуг бригадазында кертигжи 4, чазаныкчы 1, ыяш кезин белеткээр болгаш сөөртүр 2 бөлүктер тургустунган, бөлүктериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Тудугжулар Халбаакы, Делгер-оол, Кучан болгаш оон-даа өскелер чарыштың мурнакчылары болган. Тудугда 17 комсомолчулаа ажылдап турар. Ооң иштинде 4 комсомолчулар чүрттаага бажыңнарын боттары тудуп алыры-биле тудуг ыяжын белеткен алган. Комсомолчулар болгаш аныктар школага 2300 кубометр оттулар ыяшты белеткеп берген. Тудуг бригадазы тудуг планын күүседир дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

К. КҮДЕРЕК.

КОЛХОЗТА ТУДУГ АЖЫЛЫ

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда тудуг ажылы эки чоруп турар. Эрткен чылын колхоз тудуг планын күүседкен. 1955 чылдың тудуунга ыяш материалы бүрүн белеткетинген. Бо чылын колхоз чурттаганын чаңгыс-аай хевирлиг 20 бажыңын тудар, оларның 7-зи туттунган. Бригада кижи күжү, тыртар күш болгаш чепсек-херексел-биле хандырынган.

Тудуг бригадазының бригадири эш Аракчаа ында ажылдап турар колхозчуларны эки башкарып, күш-ажылды эки организастаан. Дуржулгалыг тудугжу эш Садыгжы ышкаш мурнакчы тудугжуларның саны көвүдеп турар.

Бригада бо чылын мал кажааларының тудуун четчир санныг кылдыр доозарынче кичээнгейни угландырып турар.

К. ЛЮНДУП.

Үлегерлиг башкы

Таңды районнуң Балгазында Кызыл Арыг эге школазының башкызы коммунист эш А. Шыдыраа чаңгыс ол школага 8 чыл чедир ажылдап турар. Эш Шыдыраа өөредилгезинден чыдып кааа турар өөренникчилер-биле немелде кичээлдерни чорудуп турар болгаш ада-иелер-биле тудуш харылзаалыг. Ооң башкылаа турар (1, 2 дугаар) класстары бо чылдың үшкү улдунуң түннелинде 100 хуу өөредилгени чедип алгаш, район школаларының эң эки чедишкиниг классы болуп шылгарап мактатырган.

Эш Шыдыраа сууда агитпункт эргелекчизи болгаш идепкейлиг агитаторларның бирээзи. Ол, суурнуң чурттакчыларынга үргүлчү солун номчулгазын чорудуп база делегей байдалының дугайында болгаш еске-даа янзы-бүрү темаларлыг беседаларны кылып турар.

К. ОНГА.

Колхозтуң перспективтиг планын күүседир

Ниитиниң мал ажылын улам ынай хөгжүдер, ооң продуктулуун бедидер болгаш эки дүжүт чедип алыр дээш Барымын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары чаңгыс эпсеткилдиг ажылдап, элээн хемчегларни ап турар. Колхозтуң перспективтиг планы чогаатынган болгаш бадылатынган. Перспективтиг план күүседиринче кичээнгей салдынып турар.

Сүт-бараан фермазында 70 инек төрээн, ооң иштинден 20 инекти саанчылар бызаалыңдан чарыш саап, оон өскелерин бызаларындан чарыш саарын чедип алыр деп турар. Олар инектерни хүнде үш катап саарын организастаан. Эрткен чылга деңзөрге бо чылын инектериниң сүтүрү көвүдеп турар.

Хойжу эш Сечек 174 төрээн хойдан 174 хураганны, хойжу Маадыр-оол 163 төрээн хойларның бүгү хураганнарын чаңгыс-даа чидириг чокка доруктурып турар. Шөөр малдың чаш төлүн менди ап турар хойжулар оон-даа хөй.

Коммунист эш Агынактың бригадирлээниң тудуг бригадазы бо чылын 120 баш инек кирер 1 кажааны, 8000 баш хой кирер 11 кажаларны база 1000 баш куштун кажаазын тудар планныг. Тудуг ыяжы белеткетинген, кажаларның тудуу чоруп турар. Тудугжулар бо чылын 40 чуртталга бажыңнарын тудар. Олар амга чедир 38 бажыңнарның ханаларын тудуп дооскан болгаш оргаларын салган, оон ынай ниити чунар бажыңны, район төвүнде колхоз садынның бажыңын туткан болгаш эрткен чылда шала кылдынган 4 өрээл уруглар яслизин, хлеб быжырар черниң бажынын тудуп дооскаш, ажыглалда киргген. Чаа туткан бажыңнарның кастыктарын, рамаларын, эжиктерин бүрүн белеткеп турар. Колхозтуң хлеб быжырар чери хүнде 800 килограмм хлебти быжырып турар.

Колхозчулар часкы тарылганы агротехниктиг негелде ёзугаар чоокшу уеде доозары-биле организастыг ажылдап турар. Колхоз бо чылын 365 гектар өүр черни ажыглалга киргген. МТС-тин колхозта ажылдап берип турар трактор бригадазының тракторлары тарылга шелүнде үзүктел чокка ажылдап турар. Трактористер Мальчыбаев, Ситаев, Делгер-оол олар трактор ажылдарының нормазын хүн-бүрүде 150—200 хуу күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар.

Партия эге организациязы колхозтуң перспективтиг планын чедишкиниг күүседир, колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле улам ынай быжыглаар дээш политик-массалыг болгаш организастыг ажылды күштелдирген. Коммунистер колхоз бүдүрүлгезиниң чугула участоктарында быжыглатынган. Ниитиниң мал ажылында Биче-оол, тудугда Чымба, хову бригадазында Ногаан-оол дээн ышкаш коммунистер ажыл-иниг өскелерни көргүзүп, колхозчуларның идепкейин көдүрүп турар. Партия организациязының 21 агитаторлары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын амыдырал кырынга боттандырар дээш агитас-массалыг ажылды үзүктел чокка чорудуп турар. «Шалыпчы» деп хана солун ай санында үнүп келген. Хову бригадаларының санында агитхуудустар доктаамал үнүп, колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы мурнакчыларны илередип, оларны колхозтуң хүндүлел самбыразында киирип турар.

Бо бүгү болза, колхозтуң беш чыл планын бетики хуусаада чедишкиниг күүседиринге колхозчуларның шиитпирлиин херечилеп турар.

А. КҮДЕРЕК,
колхозта партия организациязының секретары.

Үнү чок болгаш дүлей уругларны школаже хаара тудар

1954—55 өөредилге чылында Барымын-Хемчик районнуң Ак-Довурак суурда үнү чок уругларның область школазы ажыттынган. Ында 20 ажыг уруглар өөренип турар. Олар күрүнеиниң долу халас хандырылгазында киргген.

Школаның өөренникчилери хол-биле көргүзер 33 үжүктерни өөренип алган, ам номчуп, бижип турар апарганнар. Ол ышкаш санның кадар, казыр аргаларын онга чедир өөренип ашкан. База олар удазын-биле бөс аргып, чурукту чуруп турарлар.

Школаның интернадында арыг-шевер, корум-чурум болгаш кижизидилге ажылдары эки тургустунган. Шак мындыг кижизидилге ажылы оларны билиглиг, культурлуг кижилер кылдыр кижизидип өстүреринге таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Школаның интернады электри чырыы-биле бүрүн хандыртынган. Өөренникчилер өрээлдерин үргүлчү агаарладып, орун-дөжээн чаңгыс-аай кылдыр чараштыр адып турарлар. База ажылчын болгаш пионер өрээлдерин боттары дерип кылган, ында аргып лаараан пестерни болгаш чураан чуруктарны делгээн. Кижи бүрүзү чымчак сеткилиг демир орунналгыг, думбочкалаллыг, өөренникчи бүрүзүнүң аржылын, саваны, щетказын, диш чуур порошогун тус-тус каап белеткээн. Олар бир-аай хептиг: кышкы үеде кара пальтоларлыг, чаа кидис идиктерлиг, дашты дүктүг чылы берттерлиг кыштааннар. Ам чайгы хевин бүрүнү-биле кетиишкеннер.

Олурар партаны бир өөреникчиге өй кылдыр таарыштыр кылган. Өөренникчи бүрүзү өөредилге хересселери-биле бүрүн хандыртынган. Школага 7—14 хар чедир назылыг уругларны хүлээп ап турар. Школа четчир санныг башкы кадрлар-биле бүрүн хандыртынган.

Бо школага областың бүгү районнарындан уруглар келгилээн. Ынчалза-даа бо өөредилге чылында өөренже чогуур өөренникчилериниң саны ыракта четпейн турар.

Школаның директору эш Куркученков өөренникчилер чыылдазының дугайында областың бүгү районнарының удуртукчуларынга дилег дыңнадыышкыннарны чорутсаа, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем болгаш оон-даа өске чамдык районнар үнү чок болгаш дүлей уругларны школаже организастап чорударын хандырбааннар.

Районнарның партия, совет болгаш комсомол организациялары боттарының районнарының девискээринде бар турар үнү чок болгаш дүлей уругларны областың үнү чоктар школазынче чорудар дугайында тайылбыр ажылдарны чоннуң ортузунга калбартыры чугула негетинип турар.

М. ХЕМЕР-ООЛ.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар дээш

«Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң дугайында» СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалы көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг сорулганы салган. Ол төөгүлүг доктаалды амыдыралга боттандырар дээш малчыннар ажыглатынмайн турган курлавырларны болгаш аргаларны дилеп, тып, ол курлавырларны ажыглалга киирер дээш социалистиг чарышты улам-на калбартып турар.

Бо чорукка Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» болгаш Жданов аттыг колхозтарының сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының бүдүрүлге көвүлел хуралынга алган социалистиг хүлээлгези улуг ишгени берген. Ол колхозтарның сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының областың колхозтарының, совхозтарының бүгү малчыннарынга кыйгырыын областың дыка хөй колхозтарының малчыннары боттарының бүдүрүлге көвүлел хуралдарынга чугаалажып турарлар. Ол хуралдарга малчыннар ажылда четпестерни илередип, мал ажылынга бедик көргүүглер дээш социалистиг хүлээлгелерни ап турар.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДА

Районнуң колхозтарының, мурнакчы саанчыларының, бызаа ажлакчыларының, ферма эргелекчилериниң, учётчиктериниң колхозтар баштаар черлериниң даргаларыбиле болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле кады көвүлел хуралы болуп эрткен. Ол хуралга инектен сүт саалдазын бедидериниң дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Дилгижектиң илеткелин чугаалашкан.

«Большевик» колхоз 1953 чылда бир инектен ортумаа-биле 385 литр сүт саалдазын алган болза, 1954 чылда бир инектен алыр сүттү ортумаа-биле 796 литр чедирген. Ленин аттыг колхоз 1953 чылда бир инектен ортумаа-биле 280 литр сүт саалдазын алган, а 1954 чылда бир инектен сүт саалдазы ортумаа-биле 694 литр четкен.

Ындыг болза-даа районнуң оон өске колхозтары сүт саалдазын бедитпээн. Чижээ «Октябрь 30 чыл ою» колхозтуң бир инектен алган сүдү ортумаа-биле 1954 чылда үүгле 292 литр болган. 1954 чылда районнуң бир инектен алган сүт саалдазы ортумаа-биле 421 литр болган. «Кызыл тараачын», Сталин аттыг колхозтарда байдал бо чылын база-ла энир чыдаан дээредевейн турар.

Бо четпестерниң кол чылдагааны болза, сүтүүр малдың ажаалга чемгерилгезин куду деңнелде тургусканында. Ол ышкаш ферма ажылдакчыларының амыдыралчурттагазынче, культурлуг негелдерни ханырарынче, фермаларга политик-кижизидилгелиг ажылдарны эжижиринге хайгаралды куду деңнелде тургускан. Элээн хөй колхозтарның сүт-бараан фермаларында сүттү болгаш сүт продуктуларын ажаап кадагалаар савалар, ону сайзырадын кылыр машиналар чок болуп турар. Фермаларда учёт багай тургустунган. Ооң уламындан сүттүң болгаш сүт продуктуларының учётган дашкаар чарыгдалы хөй болуп, инектен сагдынган сүттү эвээжедип турар.

Көвүлел хуралдың киржикчилери эштер Барыксаан, Дүктүг-уруг, Мыйдок болгаш өскелер-даа фермаларның ажылдарында четпестерни илередип шүүмүлевишаан сүт саалдазын бедидеринге, инектерни бызаларындан чарыш саарынга саанчыларының ролюн демдеглээннер.

Хуралдың киржикчилери Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы», Жданов аттыг колхозтарның сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының кыйгырыын районнуң Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтарының сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының каттышкан хуралынга танышкан. Кадарчылар, саанчылар, бызаа ажлакчылары фермаларның ажылында улуг четпестерниң барын, инектен сүт саалдазы аажок чаныс болуп турарын, колхозтарның баштаар черлери малга четчир санныг чемни белеткевейн турарын шүүмүлевишаан, четпестерни үзүткаарының хемчегларын айытканы, социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Ол колхозтарның саар инектериниң кадарчылары эштер Чыртык, Менниг-оол олар бо чылын инектерни уксаалыг бугалар-биле тудуп эдериштирерин, одарны ээлчештир ажыглаарын хүлээнгеннер. Сталин аттыг колхозтуң саанчылары эштер Седип, Дижит, Даң-оол, «Тиилелге» колхозтуң саанчызы эш Чолдаккай олар боттарынга быжыглатынган инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 800 — 800 литр сүт саалдазын алырын хүлээнгеннер.

Ийи колхозтуң сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары аразында социалистиг чарышты салган, оон түннелин доктаамал үндүрүп турарын дугуруушканнар.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДА

«Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннарының бүдүрүлге көвүлел хуралы болуп эрткен. Ол хуралга болунуң ажылының дуржулгазының дугайында ол колхозтуң мурнакчы малчыны, 1954 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизи эш Салчак Кандан илеткел кылган.

Эш Кандан 1950 чылдан бээр колхозтуң малын кадарып келген. Малчын бо аразында эвээш эвес чедишкиннерин чедип алган. Ооң кададында хойларындан, өшкүлериннен төрүтүнген аңай, хураганнар бүрүн камгалатынган, кадарып турар малы семис, шыырак болуп турар.

—Малдың чаш төлүн менди өстүрүп алыр дизе, иезиниң күш деңгелин эки тургузар ужурлуг. Семиртилгени чайгы уеде одарларны солуп, таарыштыр кадарып турган чедип ап турар мен. Кышкы уеде малдың кажаазын чылыг, кургаг тургузары, кададын таарыштырары улуг ужурдузалыг. Семис, шыырак мал сүткүр болур, ындыг болганда ооң сүдүн эзп өзер чаш төлү база мандыычал болур. Кызыразшкыны болдурбазы-биле эдержилгени организастыг чорудар херек, ажылдың чедишкиниг болуру колдуунда кижиниң болуңдан хамааржыр—деп эш Кандан илеткелинге чугаалаан.

Хуралга санал берген эштер мурнакчы малчын эш Канданның ажылының дуржулгазын боттарының практиктиг ажылынга ажыглаарын чугаалавышаан, мал ажылында четпестерни база шүүмүлээннер. Колхозта мал эмчизи эш Ламажап, зоотехник эш Сундуй-оол олар малчыннарга дузалашпайн турарлар. Инек фермазының эргелекчизи эш Тойбу-Хаа үүгле чагырар, дужаарының методу-биле ажылдап турар болгаш колхоз баштаар черинин чөпшөөрели чокка малчыннарны кайыхамаан чок солун турган.

Сумуда кижи эмчизи-биле магазин эргелекчизи ыраккы одарларда малчыннарга ховар барып турар. Эмчиге кээри-биле, чугула хереглелдиг бараанларын салып алыры-биле малчыннар ажылындан чардытып турар болгаш чамдык бергедээшкиннерге таваржып турар.

Малчыннар ол хуралга малдың баш санын өстүрериниң, ооң продуктулуун бедиринче угланган социалистиг хүлээлгени алганнар.

Ол-ла районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннарының мал ажылының тускай эртемниглери-биле кады бүдүрүлге көвүлел хуралы болган. Хуралга колхозтуң 1955—1960 чылдардагы алды чыл планында көрүнген мал ажылын сайзырадырының сорулгаларын күүседириниң хемчегларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол дугайында илеткелди колхоз даргазы эш Куда кылган.

Илеткелчи болгаш хуралга санал берген эштер колхозтуң мал ажылын сайзырадырынга курлавырларның чедир ажыглатынмайн турарын, мал ажылында четпестерни шүүмүлевишаан, ол четпестерни үзүткаарын, малдың продуктулуун бедиринин, уксаазын эжижиринин онзалаан демдеглээннер. Колхозта зоотехник эш Васильевтиң багай ажылдап турарын, мал эмчизиниң ажылында четпестерни эштер Балдан, Сыртай-оол олар шүүмүлээннер.

Колхозтуң малчыннары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын амыдыралга чедишкиниг күүседир дээш бедик социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

КЫЗЫЛ РАЙОНДА

Эәрбекте «ТАРН XII съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннарының бүдүрүлге көвүлел хуралынга Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы», Жданов аттыг колхозтарының сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының кыйгырыын танышкан. Кыйгырыгны деткивишаан, малчыннар бодунуң колхозунда мал ажылының байдалын чугаалашканнар.

Эрткен чылын саанчы Димитриева аңаа быжыглаан бөлүк инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 1100 литр сүт саалдазын алган. Хой кадарчызы эш К. Дажы 100 төрүүр хойдан-на 109 хураганнарны ап, менди өстүрген. Хаван ажлакчызы эш Саман Чаймаа ооң азыралында төрүүр хаван бүрүзүнден-не 20 хаван оолдарын ап, менди өстүрген. Хой кадарчылары эштер Юмбуу, Бойду-Хаа олар хой бүрүзүнден-не 1,9—2,1 килограмм дүк кыргылдазын алганнар.

Амгы уеде мал ажылында четпестер база барын малчыннар чидин-биле илередип шүүмүлээннер. Санал берген эштер Дажи, Середкин, Удумбараа, Баак-оол, Бажы-кылаң олар боттарының саналынга колхоз баштаар чери мал кажааларын тударынче сагыш салбайн турарын шүүмүлээннер. Эштер Сарыг-оол, Чамбуу оларның кададында хойлар эрткен чылын декабрьга чедир кажаа чок турган. Ооң уламындан 60 ажыг баш хой доңун өлген. Колхозта мал эмчизи мал эмнээрин багай боттандырып турар болгаш өлген малга акт тургуспайн турар.

Колхоз баштаар чери (даргазы эш Брюханов) малдың ажаалга, кададынче болгаш чемгерилгезинче кичээнгей салбайн келген, ооң уламындан эрткен чайын кошкарларны ооң чок черге тургускан. Кызыл МТС-тин дирекция чери колхозта көдээ ажылагыйның тускай эртемниглерин четпес удуртуп, мал ажылынга багай дузалажып турар.

Малчыннар үстүнде четпестерни үзүткаарының хемчегларын колхоз баштаар черинге, фермалар эргелекчилеринге сүмелевишаан, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

• • •

Малчыннарның көвүлел хуралдары болза, мал ажылын күчүлүг көдүрериниң айтырыын чедишкиниг шиитпирлээриниг угланган база бир чугула хемчегларның бирээзи. Колхозтарның баштаар черлери болгаш колхозтарда партия эге организациялары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери малчыннарның шүүмүлелдерин, санал-оналын бүгү тала-биле деткип, ону амыдыралга боттандырарының сонгаарлатынмас хемчегларын алыр ужурлуг.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА

Хүлээлгелерин күүседип турар

Чаа-Хөл районнуң колхозчу малчыннары малдың чаш төлүн менди камгалап, малдан алыр продуктуну көвүдедир талазы-биле бедитинген хүлээлгелер алган ажылдап турарлар. Алган хүлээлгелерин чедишкинниг күүседип турар малчыннар районнуң колхозтарында хөй.

Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары эштер К. Чолдак бодунга быжыглаан хоюндан төрээн 170 хойнуң 184 хураганнарын, Д. Индираа 162 хойнуң 170 хураганнарын, «Типилге» колхозтуң хойжузу эш Х. Айыраа 201 хойнуң 221 хураганнарын, Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң өшкү кадарчызы эш Амыртаа төрээн 230 өшкүзүнүң 260 анайларын менди доруктуруп турар. Малчыннар малдың чаш төлүн эки шынарлыг кажаалар-биле, чем-биле хандырган.

Молотов аттыг колхозтуң аныяк саанчызы комсомолчу эш Д. Норжунмаа 12 инек саап турар. Саалданы хүнде үш катап чорудуп, 6 — 8 литр сүттү саап турар.

Н. ЛОПСАН.
(«Шынның» корреспондентизи).

Малдың уксаазын экижидер дээш

1950 чылга чедир Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунга уксаалыг малдар турбаан. Ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге бир чугула чүүл болза, малдың уксаазын экижидери болур. Тус черниң малының уксаазын экижидер талазы-биле колхоз хемчеглерни алган.

Ам колхозта дон, будённовчу, тус черниң экижиткен уксаалыг чылгы малы бар апарган. Колхоз эрткен чылын дон, будённовчу уксаалыг аскырлар-биле элээн хөй белерни эдериштирген; ам 100 баш белер боос, ооң иштинден төрээн 20 бениң 20 кулунун чылгычылар менди алган, ам төрүүр белерниң кулуннарын чаңгыс-даа чидириг чокка алыр дээш улуг кичээнгейин салып турар.

Мал ажылының тускай эртемниглери болгаш колхозчу чылгычылар бо чылын 150 белерни дон, будённовчу уксаалыг аскырлар-биле эдериштирер дээш тускайлап үскен. Белерни дуржулгалыг чылгычылар К. Сандак-оол, С. Чамзырын, үрелиг аскырларны Х. Аракчаа болгаш оон-даа өске чылгычылар эки ажаап турар. Олар уксаазын экижидери-биле тускай үскен чылгыны чай дургузунда эки семиртири-биле ең эки оттуг чайлагларга одарладыр болгаш одарны 4—5 чедир солуурун организастаар деп турар.

Т. ДАДАР-ООЛ.

Хойжуларның чедишкини

Эрткен чылын шээр малдың баш санын өстүрериниң планын Сүт-Хөл районда Сталин аттыг колхоз 100 хуу күүсеткен. Хойжулар шээр малды ам 23 кезек черде одарладып турар. Хой фермазының эргелекчизи эш Доржу болгаш хойжулар шээр малды чазагларже көжүргеш, ооң одарларын таарымчалыг организастаан. Хой ажаалгазын улам экижидер дугайында ферма эргелекчизи улуг кичээнгейни салып, малчыннар-биле сүмележип, практиктиг хемчеглерни ап турар.

Эш Адашпай 302 баш өшкүнү ажаап, кадарып турар, ооң иштинден төрээн 130 өшкүнүң 147 анайы менди өзүп турар. Эш Кертик-оол 142 төрээн хойдан 144 хураганны, эш Дыва 203 төрээн өшкүден 219 анайны ап, хорамча чокка өстүрүп турар. Шээр малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле бо хойжулар хүлээлгезин эки күүседип турар. Хой дүгүнүң кыргылдазын чедишкинниг чорудары дээш колхозтуң хойжулары бедиткен хүлээлгелерни алган.

Ю. ЧАСКАЛ.

Малчыннарның күжениишкини

Ниитиниң мал ажылын улам ынай хөгжүдер, ооң продуктулуун бедидер сорулга-биле Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозу элээн ажылдарны кылган.

Колхозчулар бо чылын хойнун 2 улуг, чаш малдың 4 кажааларын туткан, сүт-бараан фермазының 100 баш инек кирер чаа кажаазын тудары-биле 400 чудукту белеткээн. 147 хойдан 154 хураганны менди алган хойжу эш Балдан бир хой кажаазын тудары-биле ооң ыяжын кыштагда дүжүрген. 170 хойнуң 173 хураганын камгалап алган хойжу эш Оолаккай чаш хураганнарга 2 кажааны тудуп алган, 45 өшкүден 58 анайны ап, хорамча чокка өстүрүп турар өшкү кадарчызы эш Дамба-Лама улуг, биче 2 кажааны бодунуң күжү-биле тудуп турар.

Малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер, малдың быжыг чем суурун тургузар болгаш чылыг кажааларын белеткээр, мал одарларын чеп ажыглаар талазы-биле колхозчу малчыннар социалистиг хүлээлгелерни алган. Чижээ, хойжу эш Шаратай эрткен чылын бодунуң күжү-биле 400 баш хой кирер кажааны туткан, бо чылын хой, хураган кажааларын 2-ни тударын, сиген кезер 6 гектар черни сайзырадып белеткээрин, чай дургузунда одарны 4—5 чедир солуп тургаш, хой бүрүзүн ортумактан өрү деңгелдиг кылдыр семиртирин, хой санындан-на 2 килограмм чедир дүк кыргылдазын алырын хүлээнип турар.

Колхоз мал чеми корнеплодтарның тарылгазын эрткен чылдаазындан 1,5 катап көвүдедир, 10 гектар кукурузаны тарыыр. Малдың уксаазын экижидериниң хемчегдери алдынып турар. Колхозта дон уксаалыг 3 аскыр-биле элээн хөй белерниң, симменталь уксаалыг 4 буга-биле инектерниң, алтай уксаалыг 11 кошкарлар-биле хойларның эдержилгези чорутунган. Көдээ ажыл-агый артели чоокку 1—2 чылда бир инектен-не чылда 1300 литр сүттү саап, хой бүрүзүнден 1 килограмм 700 грамм болгаш оон-даа хөй хемчээлдиг дүктү кыргып алыр деп турар. Сүт-бараан фермазында саанчыларның семинары эрткен, аңаа бедик сүт саалдазын чедип алырының аргаларын чугаалашкан. Саанчы Дагаа инектерден сүт саап алыр талазы-биле өске саанчылардан дээре көргүзүглерлиг болуп турар.

Х. САМБЫДАЙ.

Эки ажылдыг эмнелге

Кызыл көдээ районнуң Баян-Кол көдээ Совединде кижи эмнелгезиниң ажылы эки. Эмнелгениң эргелекчизи эш Ушакова суурнуң чурттакчыларының бажыннарынга болгаш ыракта турар колхозчу малчыннарның фермаларынга үргүлчү барып, оларның ортузунга лекция, беседа болгаш янзы-бүрү аарыгларга удур тарылга ажылдарын чорудуп турар.

Эмнелгениң ишти арыг-шевер болгаш чылыг, чырык. Эмнелгеге аарыг кижилер чыда эмнеткеш, экирип чаныып турарлар. Аарыг кижилерге тускай номчулга булунун тургускаш, ында чаа солуннарны, сеткүүлдерни, номнарны делгээн.

С. СУВАНЧАП.

Чыл бүрү сайзырап турар

Кызылдың Гастелло аттыг парк культуразы чыл бүрүде-ле сайзырап турар. Бо чылын паркта аъш-чем садыының киосказы болгаш чаа улуг ресторан немей туттунган.

Ол ышкаш А. М. Горькийниң тураскаалын болгаш бичии уругларның дээскиниң чайганыр черин кылып тургускан.

Н. ЯКОВЛЕВ.

Бөрүлерни кырып турар

Маленков аттыг колхозтуң чылгычылары эштер Кэмбу биле Бакаа баштай кулуннаан 30 белериниң кулуннарын менди доруктуруп турарлар. Чылгычылар апрель айдан бээр 18 бөрзектиг 3 бөрү өлүргеш, кежин заготживзырьёга дужаган.

«Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажылагый артелиниң кежигүнү эш Аракчаа 4 бөрзек, Сталин аттыг колхозтуң колхозчузу эш Чамзырын 3 бөрзек өлүрген.

Колхозчу анчылар бөрү анналашкынын чорудуп турарлар.

„Шыннын" материалдарының изи-биле

„Культбазаның ажылын удуртур"

«Торгалыг» болгаш «Совет Тываның 5 чылы» колхозтарда культбазаның культура-массалыг болгаш полит-массалыг ажылдарында четпестерниң дугайында шүүмчүлелдиг корреспонденция 1955 чылдың март 22-де үнген № 59 (3253) «Шынга» парлатынган.

СЭКП Өвүр райкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи эш Суван-оолдуң редакцияга дыннатканы болза, культбазаның ажылынга четпестер турган, ол четпестерни узуткаар хемчегдер мурнунда-ла алдынган, культбазаның ажылын баксыродып, үргүлчү арагалап турган Тюлюш Чынданны культбаза эргелекчизинден үндүрген. Колхозтарда партия организацияларының агитаторлары агитация ажылын чорудуп турар.

Парлатынаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга райпозунуң «Типилге» колхозта магазинниң бараан складының багайындан бараан үрелип турарын, оор киргеш райпога улуг когарал чедиргенин көдээ бижикчи «Шын» солун редакциязынга бижээн.

Магазинниң бараан склады септелге чок бараан үрелип, баразны оор ап турганы шын. Складты септеп дерээн деп, райпо баштаар черинин даргазының оралакчызы эш Журавлев редакцияга дыннаткан.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Кукурузаның хайнак үрезиннери

Чуртка тараа будүрерин көвүдериниң эң чугула үнер дөстериниң бирээзи болза, кукуруза тарылгазын калбартыры болур. Ол культураның тарылга шөлүн 1960 чылда 28 миллион гектардан эвээш эвеске чедирер.

Дүжүттү бедидеринге дөгүм болуп турар агротехниктиг хемчеглерниң аразында кукурузаны хайнак үрезиннер-биле тарыыры онза ужур-дузалыг дээрзин мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы көргүскен. Аңаа үрезиннер-биле тарыырынга дөмейлээрге кукурузаның ындыг тарылгазы дүжүттү 15—20, харын-даа 30 хуу бедидип турар. Днепропетровск областын Ново-Московск районунуң Чкалов аттыг колхозунга хайнак үрезиннер-биле тараан кукуруза сөөлгү беш чылдың иштинде бир гектардан ортумаа-биле 50 центнер дүжүттү берген. Краснодар крайның Совет районунуң Ленин аттыг колхозу тарылгаларны хайнак үрезиннер-биле («ВИР—42») тараан, 1954 чылда 800 гектар черниң гектар бүрүзүнден 31,2 центнер кукуруза дүжүдүн алган. Кукурузаның бедик болгаш туруштуг тараа дүжүттерин база кукурузаның ногаан массазын алган чорук, малдың быжыг чем суурун тургузар болгаш ниитиниң мал ажылын чедишкинниг хөгжүдер арганы ол ажыл-агыйларга берген.

Хайнак үрезиннерлиг тарылгалар болза, кукуруза дүжүттерин бедидериниң күүчүлүг чепсээ болурун өөренип көргеш, СЭКП ТК-ның январь Пленуму чоокку 2—3 чылдар иштинде кукурузаның чүгле хайнак үрезиннерлиг тарылгазынче шилчиир төлээде ындыг үрезиннерни бүдүрерин организастаарын доктааткан.

Хайнак үрезиннер деп кандыг үрезиннерил дээрге, үнүштериниң янзы-бүрү сорттарының хайнакташтырылгазындан алыр үрезиннер болур. Ындыг үрезиннерден өстүрген үнүштер боттарының төрелдериниң элээн күүчүлүг өзүлдези-биле, аарыгларга болгаш оларның амыдыралының өске-даа таарымча чок байдалдарынга удур туруштуг чоруу-биле, ол ышкаш бедик дүжүттүү-биле болгаш продукциязының эки шынары-биле ылгалып турар.

Кукуруза болза, чаңгыс өг-бүлелиг үнүштерге хамаарып турар. Ол болза, аңгы-аңгы ажык соцветиелиг (үнүштүң бичии-бичии бүрүлерлиг, аразы чоок-чоок чечектерлиг бажы) болуп турар. Эр соцветие (метелёк) үнүштүң үстүкү уннарының бажында ынчаарга кыс соцветие (борбак-тары) — бүрүнүң хос черинде туруп турар.

Чаңгыс-ла үнүштүң аңгы-аңгы кезектеринге эр болгаш кыс соцветиелериниң мынчаар тургустунганы, ханакарактарлчак доозунналдырылганы кылырынга таарымчалыг ужур-дузалыг болуп турар. Эр соцветиелер кыс соцветиелерден элээн каш хонук бурүңгаар чечектелир, ооң түңнелинде ол-ла үнүш бодунуң бурулаажы-биле үреленир чоруу барык-ла болдунмайн баар. Кукуруза колдуунда хат-биле эккеп турар чанында эжиниң бурулаажы-биле үреленип турар.

Кукурузаның үреленишкининиң чорудулгазы кыс соцветилериниң пестиктеринче бурулааш үрезиннериниң кирер үезинден эгелээр. Кыс чечекчигештер бичии дүкчүгештер-биле шыптынган, чиңге удазын дег пестиктиг болур, оозу ийи уштуг рыльца-биле төнер. Рыльцага азы чиңге удазынарның биреэзинге туттунган эр бурулааш, үрезинчигеш, өзүп үнер болгаш пестиктиң уннун дургаар хөделбишаан, үрезин бүүрээнге чеде бээр.

Бир эвес ол-ла сорттуң үнүжүнден бурулааш кыс соцветиениң пестигинге кире бээр болза, аңаа сорттуг үрезин тургустунар. Кыс соцветиениң чечектери өске сорттуң үнүштериниң бурулаажы-биле үреленишкениниң үезинде сорт аразының хайнактажылгазы болу бээр — борбак баш иштинде үрезин хайнак болур.

Хайнак үрезиннерни алыр төлээде, чечектелгиже чедир чаңгыс сорттуң үрезиннеринге кукуразының бүгү-ле эр соцветиелерин ап кааптар херек. Ынчаарга кыс соцветиелерни бурулаашкын-биле хандырар төлээде үнүштүң чоогунга өске сорттуң өстүрүп үндүрзе чогуур. Эр соцветиени ап октап турар үнүштү иениң сортту деп адаар, ынчаарга кыс соцветиелериниң үреленирге бурулаашкынын ажыглаан турар үнүштү аданың сортту деп адаар. Бо ийи сорттарның үнүштерин ада-иениң хевирлери деп адаарын чурумчуткан.

Бедик дүжүттүг хайнак үрезинни бээриниң аргазы төрел хевирлерни өжеш бүрүзүнүң санынга турбазын эскерзе чогуур. Ынчангаш хайнак үрезиннерни өстүрүп үндүреринче эгелеп киреринiң мурнунда хайнакташтырылга үезинде ең дүжүттүг үрезиннерни берип турар ындыг төрел өжеш үнүштү шилип алыры эргежок чугула.

Тус-тус төрел хевирлериниң шилилдезин селекция-дуржулга албан черлеринге чорудар. Хайнак үрезиннериниң дүжүттүүн ол станциялар боттарынга хынап көргениниң соонда ёларны күрүнениң сорт шенээр участоктарынче шенелде кылыры-биле дамчыдып бээр. Ынчангаш айыткан өжешки сорттарның хайнакташтырылгазындан үнген хайнак үрезиннер мурнунда райончуткан сорттардан болгаш хайнактардан дүжүттүүнүң база өске-даа ажыктыг демдектериниң талазы-биле артык эки дээрзин хыналда бадыткааныныың соонда, чүгле ынчаарда оларны чаа хайнак үрезин кылдыр райончудар.

Сорт аразының хайнакташтырылгазынга нептереп тараан, чер-черниң байдалдарынга эки таарышкан сорттарны ажыглаар. Хайнак үрезиннерни чүгле будүрүлгеде бар турар сорттарның хайнакташтырылгазы-биле албайн турар. Оон-биле кады ону албадалдыг бот доозунналдырылганың дузазы-биле хайнак үрезиннерни алыр сорулгалыг бооп доозунналган шугум деп адаар хайнакташтырылганың аргазы-биле база ап болур. Шилип алдынган бот-доозунналган шугумнарның хайнакташтырылгазы райончуткан сорттарның хайнакташтырылгазынга бодаарга элээн бедик дүжүттүг хайнак үрезиннерни берип болур.

Хайнакташтырылгада кандыг төрел хевирлер киржип турарындан хамаарыштыр хайнактар янзы-бүрү аттарлыг болуп турар. Бир эвес хайнакташтырылгага аңаа райончуткан сорттарны ап турар болза, оон-биле кады ап турар хайнактарны сорттар аразының деп адаар. Аңаа сортту бот-доозунналган шугум-биле хайнакташтырганындан алган хайнакты сорт шугумнуг хайнак деп адаар. Бир эвес ийи төрел хевирлерни бот-доозунналган шугумнар-биле кирген болза, оларның хайнакташтырылгазындан алган хайнакты шугум аразының хайнаа деп адаар.

Шугум аразының хайнактары бөдүүн база ийис болгулаар. Шугум аразының бөдүүн хайнактарын бот-доозуннатынган ийи шугумнарның хайнактажылгазындан, ынчаарга ийис хайнактар — шугум аразының ийи бөдүүн хайнактарының дараазындагы хайнактажылгазының түңнелинде алдынар.

Күрүнениң сорт шенээр участоктарының медээлерин өзүгаар алырга шугум аразының ийис хайнактары болза, ең-не дүжүттүг хайнактар болуп турар. Кукурузаның нептеретинген сорттары-биле дөмейлээрге бо хайнактар бир гектардан-на 7,9—11,7 центнер немелде дүжүттү берип турар. Сорт шугумнуг хайнактарның немелде дүжүттүү бир гектардан-на 4,2—5,0 центнер, ынчаарга сорт аразының хайнактарыныы — 2,1—3,0 центнер болуп турар.

Ең-не дүжүттүг ийис сорт аразының хайнактары болза: «ВИР — 42», «ВИР—25», «ВИР—63», «ВИР—37», «ВИР—156» болгаш «ВИР—50» олар болур. Сорт шугумнуң дээре хайнактары болза — «чедишкинниг», «коллективтиг», «краснодарский 4» база «днепровский—2» олар болур. Сорт аразының хайнактарга: «первенец», «ростовтуң», «буковинаның — I», «донуң», «одессаның—1», «воронежтин», «харьковтуң», днепровскинин— 3», «волочиссининин» хайнактары хамааржыр.

Бо хайнактар болза, бирги салгалдын үрезиннери-биле тараан үеде ең бедик дүжүттерни берип турар. Мынчангаш оларны ийиги болгаш оон ынайгы салгалдарның тарылгаларынга ажыглаар чорукту болдурбайн, оларның үрезиннерин чылдың-на өстүрүп үндүрери эргежок чугула.

Хайнакташтырылганы чорудуп тургаш бедиткен, дүжүттүг чорукту турушту камгалап турар кукурузаның чаа сорттарын ап болурун айытса чогуур. Оларга воронежтин — 80», «безинчуктуң—14», «импертинск» болгаш өскелер-даа хамааржыр. Төрел өжешкилерни мындыг сорттардан шилип алырга улам-на бедик дүжүттү бээр хайнак үрезиннерни ап болур.

Ооң чижээнге бирги салгалгада бир гектардан-на дүжүттү иениң сорттундан 3—4 центнерни хөйну ынчаарга ол-ла үеде аданың сорттундан 6,2 центнерни хөйну берип турар сорт аразының «чишминск—1» болгаш «безенчукск—41» деп хайнактар кирер.

Чаа сорттарны алыр сорулга-биле кылган хайнактаашкынны, хайнак үрезиннериниң бирги салгалын алырынга кылган хайнактаашкын-биле холуштурбас болза эки.

Кукурузаның үрезин ажылының системазы дараазында үш звенолардан тургустунган: селекция станциялары болгаш арыг үрезин ажыл-агыйлары, районнарның үрезин ажыл-агыйлары, колхозтарның болгаш совхозтарның үрезин участоктары.

Сорт аразының хайнактарын будүрер үеде селекция станциялары, азы арыг үрезин ажылының ажыл-агыйлары болза, төрел сорттарның арыг үрезиннерин өстүрүп турар. Районнуң үрезин ажылының ажыл-агыйы ол үрезиннерни өстүрүп көвүдедир болгаш ол үрезиннер-биле бодунуң районунуң колхозтарын хандырар. Ук колхозтар бирги чергениң хайнак үрезиннерин алыр сорулга-биле хайнакшыдылга участоктарынга ол үрезиннерни чажып тарып турар.

Сорт шугумунуң болгаш шугум аразының хайнактарын алырда селекция станциялары болгаш арыг үрезин ажылының ажыл-агыйлары ийис хайнактарның төрел хевирлери болур бот-доозуннатынган шугумнарның болгаш шугум аразының бөдүүн хайнактарының үрезиннерин өстүрүп үндүрүп турар. Шугум аразының бөдүүн хайнактарын райүрезин ажыл-агыйларына өстүрүп көвүдедир, ынчаарга ооң соонда ийис хайнактарның хайнакшыдылга участоктарынга бээр.

Будүрүлгениң (бараанныг) тарылгаларының бүгү шөлүн бирги салгалдың хайнак үрезиннери-биле хандырар болгаш өргежок чугула магадыраа фондузун тургузар төлээде, хайнакшыдылга участоктарын тургузар. Ооң-биле кады хайнак үрезиннер болза, хайнакшыдылга участогунуң шөлүнүң чартыын өөлеп турар чүгле иениң хевирин берип турарын бодаар херек.

Ол участоктарга кукуруза тарыырының агротехниказы ең бедик болур ужулуг. Чүгле ынчаарда ап турар үрезиннер эки тарылга болгаш дүжүт шынарлыг болур.

Хайнакшыдылганың участоктарындан кукурузаның өске бүгү тарылгаларын 200-тен эвээш эвес метр хире ыраткан турар. Ындыг аңгыраашкын хайнакшыдылга участогунга аданың сортту болур ол-ла сорттуң үрезиннери-биле тарылганы чоруткан таварылгада херек чок.

Хайнак үрезиннер алыры-биле тускайлаан участокка тарылганы чорударда иениң сорттунуң ийи одуругжугажын аданың сорттунуң ийи одуругжугажы-биле өөлчештинген турар кылдыр чорудар. Ону «СШ—6» деп дөрбелчин уланыштыр одуртур алды одуругдуг сеялка-биле кукурузаны тарын тургаш чедип алыр. Ону боттандырарда сеялканың ең талакы кыдыкы үрезин хааржакче иениң хевириниң үрезиннерин ургаш, дараазындагы ийиги хааржакче аданың хевириниң үрезиннерин ургаш, ооң дараазындагы хааржакче база катап иениң хевириниң үрезиннерин ур-

(Төнчүзү 4-нү арымда).

...алынга иелерниң ...й конгрезинге ...ткел

удавас чыглыр ужурлуг дээрзинге ынчангаш өөрүп турар мен».

Индий парламентиниң кежигүннери Ума Неру, Анга Дени, Бонили Кхонгем олар кады медеглел кылганнар, ол медеглелди иелериниң конгрезин чыылдырарының идеязын долузу-биле деткип турар. Оларның бижип турары болза: «Амыдыралды тургузуп турар иелер болза, амыдыралдың эң эки камгалакчылары болуп база өлүмүн болгаш үрегдээшкинниң эң быжыг удурланыкчылары болуп турар деп кеззеде санап келген бис деп олар бижип турарлар. Бүгү делегейде бистиң ургуларывыска оларның рассазы болгаш чүдүлгези хамаан чокка чыдыышкынның, кадык камгалалының болгаш амыдырал байдалдарының талазы-биле эргежок чугула минимум хандыртынган турарынга иелер бистер база ханы конуургалдыг бис, чүге дээрге олар чүгле ынчан боттарының бүгү күштерин боттарының чуртунга болгаш бүгү кижи төрелгетенге бараан болдурар төлептиг кыстар болгаш ооллар болуп шыдаарлар».

Хөй-нинти ажылдавчызы, ийи ургуларның иези, дээрги Ошима Рейки (Пенджаб штаттан) конгресстиң ажылынга чедишкинни күзеп, бижээни болза: «Шак ындыг чаагай хемчегни деткириңнеп чаңгыс-даа ие ойталап шыдавас. Бүгү чуттарның иелериниң боттарының ургуларын диригге көөр дээн болгаш чурттаар дээн чайгылыш чок соруун болгаш күзелин деткээн оларның чаңгыс аай үннери дайын кыпсыкчыларының интригаларының боттаныышкынын болдурбас!».

Индия парламентиниң кежигүнү дээрги Пандит Чатур Нараин Малавия болгаш хөй-нинтиниң сураглыг ажылдакчызы Премета Гутта олар база конгресске чагаа бижээннер.

Конгрессти деткип, боттарының чагаларын чорутканнарның аразында — «Бүгү индияның кисан сабхазының» тараачынар организациязының даргазы Индулал Ягник, тайбынның бүгү-индий чөвүлелиниң кежигүнү М. Атал, культурлуг нинтилелдиң секретары Хиндустана Пандит Сундерлал, сураглыг индий чогаалчы Мульк Радж Ананд болгаш өскелер-даа бар.

(СЭТА).

Австрияның киржилгези-биле дөрт күрүнелериниң өлчиннериниң чөвүлел хуралының ажылының дугайында дыңнадыг

ВЕНА. Маңза дараазында дыңнадыгны чарлаан:

Эрткен неделяның дургузунда ССРЭниң, АКШ-тың, Каттышкан Хаан чериниң болгаш Франциянның өлчиннериниң Австрияның чазааның киржилгези-биле чөвүлел хуралы австри күрүне керээзин белеткээриниң талазы-биле бодунуң ажылынга дыка деп шилгени чедип алган.

Чөвүлел хуралдың ажылы удавас дөстур дээрзинге идегел салдынып турар.

Дараазындагы хурал 1955 чылдың май 9-та, понедельникте болур.

(СЭТА).

Афганистанның премьер-министриниң медеглели

КАБУЛ. «Пилах» солуннуң бижип турарын өзугаар алырга, Афганистанның премьер-министри Махумед Давуд, Бахтар агентилелиниң корреспондентизи-биле беседазынга Пакистанның иштики херектеринге Афганистан чаржалажып турар дээр дугайында пакистан премьер-министриниң медеглелинге удурланган, «Афганистан өске күрүнелериниң иштики херектеринге кажан-даа чаржалажып чорбаан. Ол Афганистанның политиктиг харылзааларының төөгүзүнден көскү болгаш ооң бүгү кожаларынга мырыңай тодаргай» деп Давуд чугаалаан.

Чоокта чаа Кабулга болган, Пуштунистанның улузун деткээн чыскаалдың дугайында премьер-министриниң чугаалааны: ол чыскаалдар болза, пакистан чазактың Пуштунларга хамаарыштыр чорудуп турар политиказының чаагаар түннели болур.

Афганистан бодунуң консул черлерин хаарының дугайында пакистан чазактың шкитпиринге болгаш Пакистанда афган консул черлерин база садыг төлөө черлерин хаарының дугайында ооң негелдезинге хамаарыштыр чүл диле, премьер-министриниң чугаалааны-биле алырга, ол базымнар «Пуштинстанның чонунга хоойлу өөгаар эргелерни тыпсыр дугайында кол айтырыгдан хөй-нинтиниң кичээнгейин чайладырынче угланган кажар аргалар болур». Ол хөделиишкиннериниң сорулгазы «Афганистанны коргудары» болур деп Давуд чугаалаан.

«Бир эвес пакистан чазак Афганистаннының ындыг арга-биле коргудуптар деп бодап турары ол чүве болза, ол Афганистаннымны улузунуң сеткилин мырыңай билбес чазак-тыр деп чүве тодаргай апаар-дыр» деп премьер-министр чугаалаан. «Афганистанның чазааның болгаш чонунуң чорудуп турар тайбынга ынакшылдыг политиказы оларның кошкааның азы коргуунуң чылдагаанны эвес. Афганистанның политиказы бүгү чурттар-биле найыралдыг болгаш тайбынга ынакшылдыг харылзаларга үндезилетиниң турар» деп ол чугаалаан.

«Ынчалзажок, пакистан чазак Пуштинистанга хамаарыштыр бодунуң өскээннинг политиказын чорутпушаан турар чүве болганда, ...Афганистан бодунуң херектеринге бүзүретирген кижизинге Кабулче чедип келир деп айтыышкын бөөр ужурга таварышкан» деп Давуд демеглээн.

Давудтуң чугаалаазы-биле алырга, «Афганистанның улузу болгаш чазаа боттарының акы-дуңмалары пуштунларның хоойлулуг эргелерин деткиир деп шинтпирлиин кагбас» дээрзин пакистан чазак билген турар ужурлуг.

«Пакистан чазактың амгы политиказының ужуундан үнүп кээп болур багай түннелдериниң бүгү харыысалгазы Пакистанга хамааржыр апаар» деп Афганистанның чазаа хөй удаа медеглеп келген деп премьер-министр түннелинде демеглээн.

(СЭТА).

Англияда соңгулда кампаниязының эгелээни

ЛОНДОН. Май 6-да парламентиниң ийи палаталарынга парламент сессиязының доозулганын холбаштыр хаанның чугаазын номчаан (чазактың хаанга бижээни ол чугаада парламентиниң сөөлгү сессиязының дургузунда чазактың ажыл чорудулгазының допчуталын берип турар). Парламентини тарадканының соонда Великобританияга болгаш Соңгу Ирландияга май 26-да болур парламент соңгулдаларының мурнунда болур үш неделяның соңгулда кампаниязы тускай эгелээр. Общиналар палатазының 630 кежигүннерин соңгуур ужурлуг (парламентиниң адаккы палатазын соңгуур, үстүкү палатаны соңгувас). Консерваттиг болгаш лейбористиг партиялар боттарының кандидаттарын бүгү-де соңгулда округтарында депшиткен. Коммунистиг партия 16 кандидаттарны, либералдыг партия — 100 хире кандидаттарны депшиткен. Соңгукчуларның нинти саны барык-ла 35 миллион хире болуп турар.

(СЭТА).

Эрткен дыштаныр хүнде Кызылга

Эркен дыштаныр хүнде облкүүскомнуң бажыңының базарынга «Тыванын аныяктары» солуннуң шаннадыдээн 8 километр 100 метрге эстафета болган. Ол маргылдаага 8 командалар киришкен.

Эстафетаның бирги черин Кызылдың № 1 школазының командазы алган. Ол команданың шагы—22 минута 43 секунда болган. Көдээ ажыл-агый техникумунуң спортсменнери үстүнде командадан чүгле чаңгыс секунда хожудап келген.

• • •

Ол-ла хүн Совет Тыванын 5 чыл ою аттыг стадионга бут бөмбүүнүң талазы-биле эш-хуунуң ужуражыышкыны болган. Ол ужуражыышкынга «Искра» биле «Металлург» деп спортчу эки-тура нинтилелдериниң спортсменнери ойнааннар.

«Металлург» команда ол ужуражыышкынга 6:2 сан-биле искрачыларны үлүп алган.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ажыл соксадыышкыннары

дүрген. Ажыл соксадыышкынынга ажылчы чоннарның 90 хуузу киришкен. «Наваль Мекканика» деп судно тудуушкунунуң ажылдакчылары бо-ла чылдагааннар-биле удурланыышкынының чыскаалын организастаан болгаш бир шактың дургузунда ажыл соксаткан.

Риболлага (Гроссето можу) Монтекатини трестиге хамааржып турар Лигнит шахтазының дагжылары бир чылдың мурнунда шахтага частыышкын үезинде өлген эштериниң турасказалын демеглээриниң өзулалынга киржири-биле ажыл соксадыышкынын чарлаан.

Пьеомбинода (Ливорно можу) «Ильва» деп металлурги заводунуң ажылчыннары мурнунда ажыл соксадыышкыннарынга киришкеннерни шиидер деп дирекция черинин шиитпиринге удурлапып ийи шак дургузунда ажыл соксадыышкынын кылган.

Школа ажылдакчыларының чоокта чаа болган дөрт хонуктуг ажыл соксадыышкынынга киришкен кижилерге штраф (ажыл төлевириниң 20 хуузунга деңнежир) онаар дугайында чырыдыышкын министри Эрмининиң айтыышкын бөөгени-биле холбаштыр чуртта көдүрүп үнген килеңнээшкиннің дугайын бурунгаар деп шилгелиг солуннар дыңнадып турар. Бир эвес штрафтар дугайында айтыышкынны күш чок болдурбас, ажыл төлевирин улгаттырар дугайында негелдерни хандырбас болза, ортумак школаларның башкылары «демиселди бүгү күш-биле үргүлчүлээр» апаар деп чүвени чугаалап турар телеграмманы Эрминиже «Итальян школаларның чаңгыс фронтузу» (школа ажылдакчыларының ыны-бүрү профэвилелдерин каттыштырып турар организация) чорутган.

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң дыңнадып турарын өзугаар алырга, боттарының материалдыг байдалының эжижиишкинин чедип алыр дээш оралдажып турар ажылчыннарның ажыл соксадыышкыны Францияда үргүлчүлеп турар. «Пеноэ» тудуунуң ажылчыннары ажыл төлевирин бедиерин негевишаан, 24 шактыг ажыл соксадыышкынын сес катап чорутканнар. Сен-Назерде судно тудуушкун черлериниң 12 муң металлистери ажыл төлевирин бедиеринден администрация черлериниң ойталаанынга удурланыышкынның демиэ кылдыр май 5-те ажылын түр соксатканнар.

БЕЛЬГИЯ

БРЮССЕЛЬ. Бельги парлалганың дыңнадып турарын өзугаар алырга, чоокта чаа Бельгияда улуг-улуг элээн хөй будүрүлгелериниң (Шарлеруа хоорайда «Асес» деп электри дериглери будүреринин талазы-биле компаниянның будүрүлгелери) ажылчыннары ажыл төлевирин бедиерин негеп, ажыл соксадыышкыны эгелээннер.

Эне можуда Перон-Рессэ деп хөмүр даш бассейниниң шахтёрлары база ажыл соксадыышкыны кылганнар. Ажыл соксадыышкыны кылып турарлар ажылдан үндүрткен шахтерларны ажылга катап хүлээп алырын негеп турарлар.

(СЭТА).

Кукурузаның хайнак үрезиннери

(Төнчүзү).

гаш, ынчаарга чөөн талакы быдыккы хааржакче база катап аданың хевириниң үрезиннерин уруп тарыыр.

Иениң одуругжугаштарын аданың одуругжугаштарындан ылгап билирин хандырар төлээде, аданың одуругжугаштарының үрезиннеринге хөй эвес санныг тарымал тооруктуң үрезинин, кукуруза үрезиннериниң дензизиниң 0,5 хуузу чедир немээр. Бот-боттарының аразын 10—15 метр хемчээлге ырадыр тарып каан тарымал тооруктуң үүштери аданың одуругжугаштарының кайда тарытынганының демиэ болур, ол чорук иениң одуругжугаштарында эр соцветиелерни үзүп кааптарының үезинде онза чугула рольдуг.

Иениң одуругжугаштарының үүштеринге эр соцветиелер тыптып келгиже чедир үүштериниң ажаалдазы кукурузаның аңаа тарылгаларының ажаалгазындан чүүнүң биле-даа ылгалбас. Ол үеде тарамыктаашкынны, одуруг аразының болбаазырадылгазын, минералдыг болгаш органиктиг удобрениелер-биле чемижидилгени кылыр.

Хайнакшыдыга талазы-биле эң харыысалгалыг ажыл болза, иениң одуругжугаштарының үүштеринде эр соцветиелерни өй-шаанда ап кааптарының үези болуп турар. Бир эвес бо ажылга озалдаар азы бүгү эр соцветиелерни ап каарын хандырбас болза, кыс соцветиелериниң кандыг-бир кезии бодунуң сортунуң бурулаажы-биле үреленир болгаш үрезиннер хайнак эвес апаар.

Эр соцветиелериниң тыптып кээриниң эгезин эрттирбес төлээде, үүштериниң хөгжүлдезинге хайгааралды доктаамал тургузар. Соцветиелерни (метелоктарны) ап кааптарынче олар тыптып келири-биле-ле дораан эгелеп кирер. Олар чечектелип база амыдыраар аргалыг бурулаштар бере бээрин болдурбас ужурлуг. Метелоктарның баштары үстүкү бүрүнүң адырындан эгелээри билек-ле, кажан оларны хол-биле тудуп болур апаарга дораан-на метелоктарны үзе тыртып кааптар. Бо ажылды чорудуп турар кижилер иениң одуругжугаштарын дургаар одуруг аразының аайы-биле эрттер болгаш оларны кичээнгейлиг көөр ужурлуг. Илеретинген метелоктарны тудуп алыр болгаш холдуң дыңзыг шимчээшкини-биле бутчугаштың кезии-биле кады үүштерден өрү адыра тыртыптар. Ооң-биле чергелештир метелоктуң ылап-ла адыртынганын болгаш бүрүнүң адырынга ооң чамдык будукчугаштары артпазын хайгааразары эргежок чугула.

Метелоктарның өзүп келири харугда эвес болур. Олар чамдыкта 10—15 ийикпе, харын-даа ооң хөй-даа хүннер иштинде соңнай мурнай быжар. Ындыг болганда иениң одуругжугаштарының бүгү үүштериниң кайызынга-даа олар турбас кылдыр шуптузун од-ла үениң иштинде ап кааптар херек.

Каан чайларда метелоктар чамдыкта үстүкү бүрүнүң адырындан үштүнүп үнмейн чыткаш-ла чечектелип эгелеп турар. Ындыг таварылгаларда бурулаштың сандарап тараарын болдурбас дээш, метелоктарны үстүкү, ону дуглап турар бүрү-биле кады үзе тыртса чугуур.

Иениң одуругжугаштарының үүштериниң кол уннарында метелоктарны ап кааптары-биле чергелештир эр соцветиелерни берип болгу дег үүштүң улуг будуктарын (пасынкаларны) база ап октаза чугуур. Аданың одуругжугаштарының үүштеринде будуктарны пасынкалавас болза эки. Чүге дизе олар, иениң одуругжугаштарының үүштеринге борбак баштарның орай тыптын келиринге херектиг бурулаштарның үнер дестери болуп турар. Ада хевирниң үүштериндеи бурулаштары чыып алгаш, ооң-биле доозуннал-

Хайнактажылга участоктарынга дүжүт ажаап алыышкынын аңгы-аңгы чорудары эргежок чугула. Баштай, хайнак үрезиннерни берип турар иениң одуругжугаштарындан борбак баштарны чыып ажаар, ооң соонда аданың одуругжугаштарында дүжүттү алыр. Черже кээп дүшкен борбак баштарны үрезинге ажыглап болбас. Аданың одуругжугаштарының борбак баштарының ажаалдазын иениң одуругжугаштарындан алган дүжүттү ховудан ажаап алгаш, сөөртүп аппарган соонда ам чорудар. Кукурузаның аданың одуругжугаштарының дүжүдүн аваа-ла ажыл-агый сорулгаларынга ажыглаар.

Хайнакшыдыга участогунга тарылганы иениң ийи одуругжугаштарын аданың ийи одуругжугаштары-биле кады эвлештирип турган чорутканда дүжүт ажаап алыышкынын кукуруза ажаар комбайн-биле чорудуп болур. Ындыг болганда кыдыкы одуругжугаштарны хол-биле кезип ажаар. Комбайн харугда чүгле иениң ийи одуругжугаштарын ийикпе азы чүгле аданың ийи одуругжугаштарын аңгы-аңгы кескен турзун дээш ону ынчаар кылып турар.

Иениң одуругжугаштарындан ажаап алдынган хайнак борбак баштарны од-ла хүнүнде эки салгыннап турар кадагалал черинче азы сери адаанче сөөртүп апаар. Аңаа оларны эки ылгаар, азрыг болгаш чедир быыпаан борбак баштарны ап кааптар.

Бүгү-ле кадык үрезиннинг борбак баштарны ылгаан соонда кургадыр, оларның шыгын 15—16 хуу чедирер. Шыгы бедик кукуруза үрезиннери соок үеде үрелир, үүүчелин чидирер.

Ындыг арга-биле өстүрүп үндүрүп алган хайнак үрезиннерни дараазында чылда кукурузаның бараанны тарылгазынга ажыглаар.

В. БАЛЮРА,
көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады.

Көдээ ажыл-агый Министерствозунуң Тыва көдээ ажыл-агый техникуму

1955—1956 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ОЧНЫЕ БОЛГАШ ЗАОЧНЫЕ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ДАРААЗЫНЫҢ САЛБЫРЛАРЫНГА

өөреникчилер хүлээп алырын ЧАРЛАП ТУР

1. АГРОНОМИЯНЫҢ,
2. ЗООТЕХНИКАНЫҢ,
3. ВЕТЕРИНАРИЯНЫҢ.

ШУПТУ САЛБЫРЛАРГА ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ХУУСААЗЫ 4 ЧЫЛ

Техникумга чеди чыл школазының хемчээли-биле билиглиг, 14-тен 30 хар чедир назылыг, ССРЭ-ниң бүгү эр, херээжен хамаатыларын хүлээп алыр.

Август 1-ден 20-ге чедир дараазының эртемнеринге кирериниң экзаменнерин Кызыл хоорайга хүлээп алыр:

а) ССРЭ Конституциязы (аас-биле),
б) орус дылдың болгаш литература номчулгазы (аас-биле болгаш бижимел-биле).
в) математика (аас-биле).

Отличниктерни экзамен чок хүлээп алыр. Бир эвес 2 болгаш 3 курстарда хос черлер бар болза, 10 класс доосканнарны хүлээп алыр, ынчалза-даа олар орус дылга (сочинение), математика биле литературага (аас-биле 10 класстың экзаменнерин дужаар).

Билдириишкинни техникумнуң директорунуң адрезинге дараазының капсырылгалары-биле чорудар:

а) билиниң дугайында херечилели (бодун),
б) төрүүнгенинин дугайында херечилели (паспортун бодунга ап чоруур),
в) автобиографиязы,
г) үш фото-чурук,
д) кадыының дугайында шынзылга.

Арыттарның болгаш тыва колхозчуларның ургуларын күрүнеиниң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Өске националдыг өөреникчилерни стипендия-биле хандырар:

1-ги курска 140 рубль,
2-ги курска 160 рубль,
3-кү курска 180 рубль,
4-кү курска 200 рубль.

ТЕХНИКУМНУҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 5. Телефон 5—56, 5—61

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдыстериниң —3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң —3—68. культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтерияның —3—65.

ТС—01987. Культура эргелелиниң типографиязы